

**BOLALARDA BRONXIAL ASTMANING TARQALISH
DINAMIKASI VA XAVF OMILLARINI BAHOLASH****Ro'zieva Gulnoza Abdumutalovna**FJSTI Sog'liqni saqlashni boshqarish va
jamoat sog'lig'ini saqlash 1-kurs magistranti

Bolalarda bronxial astmaning tarqalish dinamikasi. Bronxial astma bolalar orasida eng ko'p uchraydigan surunkali nafas yo'llari kasalliklaridan biridir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha millionlab bolalar ushbu kasallik bilan yashaydi va so'nggi o'n yilliklarda uning uchrash chastotasi sezilarli darajada oshgan. Ayniqsa, sanoati rivojlangan va urbanizatsiya darajasi yuqori bo'lgan hududlarda bolalar o'rtasida astma ko'rsatkichlari yuqoriroq qayd etiladi. Bu holat atrof-muhitning ifloslanishi, turmush tarzining o'zgarishi va allergenlar ta'sirining ortishi bilan bog'liq deb hisoblanadi.

Astmaning tarqalish dinamikasi yosh guruhlariga qarab ham farqlanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasallik ko'pincha virusli infeksiyalardan keyin paydo bo'ladigan hushtaksimon nafas va yo'tal bilan namoyon bo'ladi. Maktab yoshida esa allergik omillar ustunlik qiladi. O'smirlik davrida ayrim bolalarda simptomlar kamayishi mumkin, biroq ma'lum qismida kasallik surunkali shaklga o'tadi. Statistik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, o'g'il bolalarda erta yoshda astma ko'proq uchrasa, o'smirlikdan keyin qizlarda kasallik chastotasi tenglashadi yoki biroz ortadi.

So'nggi yillarda epidemiologik tadqiqotlarda astmaning "yashirin" shakllari ham aniqlanmoqda. Ya'ni, rasmiy tashxis qo'yilmagan, ammo takrorlanuvchi yo'tal, nafas qisishi va tungi simptomlarga ega bolalar soni ko'p. Bu esa real tarqalish ko'rsatkichlari rasmiy statistikadan yuqoriroq bo'lishi mumkinligini anglatadi. Rivojlanayotgan davlatlarda diagnostika

imkoniyatlarining cheklanganligi ham haqiqiy ko'rsatkichlarni baholashni qiyinlashtiradi.

Hududiy jihatdan qaraganda, yirik shaharlarda yashovchi bolalarda astma ko'rsatkichlari qishloq joylarga nisbatan yuqoriroq. Bunga transport chiqindilari, sanoat korxonalari, yopiq xonadagi chang va maishiy kimyoviy moddalar sabab bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, gigiyena gipotezasi deb ataluvchi nazariyaga ko'ra, bolalik davrida mikroorganizmlar bilan kamroq aloqa qilish immun tizimining allergik reaksiyalarga moyilligini oshiradi.

Umuman olganda, bronxial astmaning bolalar orasida tarqalish dinamikasi ko'p omilli jarayon bo'lib, ijtimoiy, ekologik va biologik omillar o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Kasallikning erta aniqlanishi va profilaktik choralar ko'rish epidemiologik o'sish sur'atlarini pasaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bolalarda bronxial astmaning asosiy xavf omillari. Bolalarda bronxial astma rivojlanishida irsiy moyillik muhim o'rin tutadi. Agar ota-onalardan birida allergik kasallik yoki astma mavjud bo'lsa, bolada ushbu kasallikni rivojlanish ehtimoli bir necha barobar ortadi. Genetik omillar immun tizimining allergenlarga nisbatan ortiqcha javob reaksiyasini shakllantirishi mumkin. Biroq irsiyat yagona sabab emas, balki tashqi muhit omillari bilan birgalikda ta'sir ko'rsatadi.

Atrof-muhit omillari orasida uy changi, gul changlari, hayvon juni, mog'or zamburug'lari va maishiy kimyoviy vositalar muhim allergenlar hisoblanadi. Ayniqsa, yopiq xonalarda namlikning yuqori bo'lishi mog'or sporalarining ko'payishiga olib keladi va bu bolalarda nafas yo'llarining sezuvchanligini oshiradi. Tamaki tutuni ham kuchli xavf omilidir. Homiladorlik davrida yoki bola tug'ilgandan keyin ota-onaning chekish odati bolada astma rivojlanish xavfini sezilarli oshiradi.

Respirator virusli infeksiyalar, xususan, erta yoshda tez-tez kuzatiladigan bronxiolit va pnevmoniyalar ham keyinchalik astma

shakllanishiga zamin yaratishi mumkin. Nafas yo'llari shilliq qavatining yallig'lanishi va shikastlanishi bronxlarning giperreaktivligini kuchaytiradi. Bundan tashqari, noto'g'ri ovqatlanish, D vitamini yetishmovchiligi va semizlik ham xavf omillari qatoriga kiradi. Ortiqcha vazn diafragma harakatini cheklab, nafas olish mexanikasini buzadi va yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi.

Psixosotsial stress ham bolalarda astma xurujlarini qo'zg'atishi mumkin. Maktabdagi zo'riqish, oilaviy muammolar yoki kuchli hayajon vegetativ asab tizimi orqali bronxlar spazmini keltirib chiqaradi. Shuningdek, iqlim sharoitlari, sovuq havo yoki keskin harorat o'zgarishi ham simptomlarni kuchaytiradi.

Shunday qilib, bronxial astma rivojlanishida ko'plab xavf omillari ishtirok etadi va ularning ta'siri individual xususiyatlarga bog'liq. Profilaktika choralarini ishlab chiqishda aynan shu omillarni aniqlash va kamaytirish muhim ahamiyatga ega.

Xavf omillarini baholash va profilaktik yondashuvlar. Bolalarda bronxial astmaning oldini olish va nazorat qilish uchun xavf omillarini kompleks baholash zarur. Bunda oilaviy anamnez, yashash sharoiti, ekologik muhit va bolaning sog'liq tarixi chuqur o'rganiladi. Erta diagnostika maqsadida spirometriya, allergik testlar va klinik kuzatuv usullari qo'llaniladi. Shu orqali kasallikning boshlang'ich belgilarini aniqlash va og'ir shaklga o'tishining oldini olish mumkin.

Xavfni baholashda ijtimoiy omillar ham e'tiborga olinadi. Kam ta'minlangan oilalarda yashovchi bolalarda tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin, bu esa kasallikning kech aniqlanishiga olib keladi. Shuning uchun birlamchi tibbiy bo'g'inda profilaktik ko'riklarni yo'lga qo'yish muhimdir. Maktab va bog'chalarda tibbiy nazoratni kuchaytirish ham erta aniqlashga yordam beradi.

Profilaktika choralari bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Birlamchi profilaktika kasallik rivojlanishining oldini olishga qaratilgan bo'lib, homilador ayollarda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, chekishdan voz kechish va toza muhit yaratishni o'z ichiga oladi. Ikkinchi profilaktika esa erta simptomlari bor bolalarda allergenlarni kamaytirish, immunitetni mustahkamlash va shifokor nazoratini ta'minlashdan iborat. Uchlamchi profilaktika xurujlar sonini kamaytirish va hayot sifatini yaxshilashga yo'naltiriladi.

Bolalarda astmani nazorat qilishda ota-onalarning xabardorligi muhim rol o'ynaydi. To'g'ri inhalyatsiya usullarini o'rgatish, dori vositalarini muntazam qo'llash va xurujni erta aniqlash kasallikni barqaror ushlab turishga yordam beradi. Shuningdek, jismoniy faollikni me'yorida saqlash, sog'lom ovqatlanish va psixologik qo'llab-quvvatlash ham muhim omillardandir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bolalarda bronxial astmaning tarqalish dinamikasi va xavf omillarini chuqur o'rganish samarali profilaktika va davolash strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Kompleks yondashuv orqali kasallik asoratlarini kamaytirish va bolalarning hayot sifatini yaxshilash mumkin. Bolalarda bronxial astmani nazorat qilish faqat tibbiy muolajalar bilan cheklanib qolmasligi kerak. Bu jarayon oila, ta'lim muassasalari va sog'liqni saqlash tizimi o'rtasidagi hamkorlikni talab qiladi. Erta skrining dasturlarini joriy etish, ekologik monitoringni kuchaytirish hamda ota-onalar uchun muntazam ma'rifiy seminarlar tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, individual xavf omillariga asoslangan shaxsiylashtirilgan profilaktik reja tuzish kasallikning og'ir kechishini kamaytiradi. Zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish orqali bolalarda astma bilan bog'liq asoratlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Health Organization. Global surveillance, prevention and control of chronic respiratory diseases: A comprehensive approach. – Geneva: WHO Press, 2023.
2. European Respiratory Society. European Lung White Book. – Sheffield: ERS Publications, 2020.
3. Global Initiative for Asthma. Global Strategy for Asthma Management and Prevention (GINA Report). – Updated 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Bronxial astma va surunkali nafas yo'llari kasalliklarini tashxislash va davolash bo'yicha milliy klinik tavsiyalar. – Toshkent, 2022.
5. Курбонов, П. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ И МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ. Современная наука и исследования , 3 (1), 1121-1127.
6. Курбонов, П. (2024). Активное применение технологий дистанционного обучения для преподавания и использования информационных технологий в медицинских технологических училищах. Современная наука и исследования , 3 (1), 1128-1132.
7. Odilov J. (2025). AUTOMATED HEALTHCARE SERVICES DELIVERY SYSTEM. Экономика и социум, (4-2 (131)), 434-438.
8. Odilov J. (2024). THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN MEDICINE. Экономика и социум, (12-2 (127)), 639-642.

FOYDALANILGAN INTERNET SAYTLARI

1. <https://www.who.int/health-topics/chronic-respiratory-diseases>
2. <https://www.ersnet.org/>
3. <https://www.cdc.gov/asthma>
4. <https://ginasthma.org/>